

PRILOZI

Vojka Besarović

ITALIJANI — DUBROVAČKI LJEKARI U SREDNJOVJEKOVNOJ BOSNI

Srednjovjekovni Dubrovnik imao je dobro organizovanu zdravstvenu službu u kojoj je, prema savremenim običajima razvijenijih gradova, bilo istovremeno angažovano više kvalifikovanih medicinara. Radilo se, prema tadašnjoj terminologiji, o fizicima («phisicus») koji su liječili vanjske bolesti, zatim hirurzima («ciroichus», «cyroicus»), stručnjacima za unutrašnje bolesti, kao i nekim berberima («barberius»), koji su vidali rane. Arhivske knjige ih navode ili kao «magistre», iza čega slijedi poblize određenje specijalnosti, ili jednostavno kao «medicuse». Da bi neki ljekar domaćeg ili stranog, najčešće italijanskog porijekla, postao «medicus salariatus», vlada je jednom godišnje s njim sklapala ugovor. Budući da je sanitetska služba okolnih oblasti bila nerazvijena, dubrovački ljekari su pozivani da liječe kraljeve, lokalne feudalce i članove njihovih porodica. U ovom tekstu pažnja će biti usmjerena na one dubrovačke ljekare — Italijane — koji su povremeno zalazili na bosansko tlo.

Procedura traženja ljekarske pomoći iz Bosne imala je svoj uobičajeni tok:¹⁾ povjerljivi čovjek — poslanik oboljelog feudalca — iznosio je pred kneza i njegovo vijeće molbu da se na određeno vrijeme pošalje (ustupi) ili neki već otprije poznati liječnik, ili «unum ex medicis» »ad medicandum«. U dosta slučajeva oboljeli

¹⁾ O tome je ostalo zapisano u serijama Historijskog arhiva u Dubrovniku *Reformationes* i kasnije *Acta Consilli Rogatorum*.

je već u molbi naglašavao da sâm snosi troškove liječenja, pa je čak i obećavao vanrednu materijalnu naknadu ljekaru za njegovu uslugu. Ponekad, u politički kriznim situacijama, finansiranje odlaska ljekarovog u Bosnu na sebe je preuzimala dubrovačka vlada, postižući tako u isto vrijeme i pozitivan politički poen. Sve to, međutim, nije bilo dovoljno da se obezbijedi dolazak traženog stručnjaka. Pošto u ugovorima o vršenju liječničke službe nije stajala obaveza liječenja izvan grada, vlada je predviđala da posljednju riječ u pogledu poziva kaže ljekar. Vremenom je ušla u praksu formulacija: »si ipse de sua bona voluntate vult ire«. Zna se za slučajeve odbijanja vršenja kratkotrajne službe na bosanskim dvorovima, pa je vlada, vjerna vještom diplomatskom manevrisanju, tada iznalazila drugog ljekara.

Odabrani ljekar i njegova mala pratnja u kojoj su se još nalazili feudalčev poslanik, kao i poneki poslanik dubrovačke vlade, kreću put Bosne već utvrđenim putevima nekoliko dana nakon donošenja odluke u Vijeću umoljenih. Od čega su bolovala bosanska gospoda teško je dokučiti. Malo svjetla na to pitanje baca izbor ljekara i dužina njegovog boravka u Bosni, koja se kretala od nekoliko dana do više mjeseci. Zapaža se da je bilo Italijana — dubrovačkih ljekara koji su više puta dolazili u ove krajeve, što govori u prilog kako njihovoj obrazovanosti i povjerenju koje su uživali, tako i mogućem dobrom prijemu na bosanskim dvorovima.

Dubrovački ljekari se javljaju u dokumentima i drugim funkcijama od državnog i društvenog značaja, kao što su diplomatski poslovi, zatim poslovi privatnopravne prirode. Ogledali su se i kao uspješni trgovci, posrednici i zastupnici. Prava je šteta što su podaci o njima tako šturi da onemogućavaju cjelovitije sagledavanje njihove uloge u srednjovjekovnom životu uopšte.

Prvi liječnik za koga se zna da je došao u vezu sa Bosnom bio je Guglielmo Vergnana (Guillelmo Varignana) — Viljem Varinjana, dvorski ljekar hrvatskog i bosanskog bana Mladena Šubića.²⁾ Sin profesora medicine Bartolomeja de Varinjana iz Bolonje, osim liječničkih obavljao je i diplomatske poslove, pa je tako u januaru 1320. boravio u Veneciji kao Šubićev poslanik sa zadatkom da »utvrdi staro prijateljstvo«. ³⁾ Autor je tri medicinska

²⁾ Šišić F., *Pad Mladena Šubića, bana hrvatskoga i bosanskoga*, Glasnik Zemaljskog muzeja, godina XIV, Sarajevo 1902, 341

³⁾ Ljubić Š., *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike I* (od godine 960 do 1335), Zagrabiae 1868, 305; Fermentžin E., *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum registis ab anno 925 usque ad annum 1752*, MSHSM 23, Zagrabiae 1892, 20—21; Jireček K., *Istorija Srba II*, Beograd 1978, 315 (Jireček K., *Istorija Srba II*)

djela,⁴⁾ od kojih je treće, »Secreta sublimia medicinae ad varios curandos morbos«,⁵⁾ napisano 1319. po nalogu i sa posvetom banu.⁶⁾ Za Viljema Varinjanu vezana je i jedna epizoda sa dubrovačkom vladom: u julu 1323. u Velikom vijeću izabran je za fizika na dvije godine za 20 libara godišnje,⁷⁾ ali je u septembru konstatovano da je »povukao za nos« vladu i da treba naći drugog ljekara.⁸⁾ Umro je u Bolonji 1330. godine.⁹⁾

Hirurg Johannes de Aldoradis »de Papia« (iz Pavije) počeo je da vrši državnu službu u Dubrovniku 24. VIII 1376.¹⁰⁾ Vlada je obnavljala ugovore sa njim kroz čitavih dvadeset godina.¹¹⁾ U prilog mišljenju da je Aldoradis stalno boravio u Dubrovniku govore činjenice da se u tom intervalu javlja kao izvršilac testamenta hirurga Gregorija iz Verone,¹²⁾ kao i da prisustvuje misi zadužnici povodom smrti Filipa Bastarija iz Firence u crkvi Male braće.¹³⁾ Koliko se zna, on u Bosni boravi dva puta. Moguće je da je baš on »unum ex nostris medicis cyrugicis« koji ide da liječi kneza Pavla Radeovića u Vrm na nekoliko dana krajem marta 1395. na trošak Dubrovnika.¹⁴⁾ Početkom aprila iste godine izabran je za ljekara koji će početi do kralja Dabiše, s tim da će mu se po povratku isplatiti posebna »provizija«. ¹⁵⁾ Na put polazi u pratnji dubrovačkih poslanika Stjepana Lukarevića i Pavla Gundulića na konjima pre-

4) Prvo Varinjanino djelo pod naslovom *Ad omnium interiorum et exteriorum partium morbos remedium praesidia et ratio utendi* izašlo je u Bazelu 1531. Drugo, *Opera medica de curandis morbis universalibus*, štampano je u Bazelu 1545. i 1595. i Londonu 1560. Thallóczy L., *Prilozi k objašnjenju izvora bosanske historije, Prilog k životopisu Mladena Subašića, bana bosanskoga*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, godina V, Sarajevo 1893, 7 (Thallóczy L, Prilog)

5) Štampano je u Bazelu 1596. i 1597. Isti, isto, 7

6) Na koricama je naslikan Varinjana kako kleči pred banom dok mu pruža knjigu. Isti, isto, 7, 8—9

7) *Monumenta Ragusina, Libri Reformationum*, tomus I, ann, 1306—1347, MSHSM, Zagrabiae 1879, 12. VII 1323, 88 (Monumenta Ragusina I). Očigledno je već tada istupio iz Šubićeve službe.

8) *Isto*, 91

9) Jireček K., *Istorija Srba II*, 315

10) Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika*, Beograd 1939, 15—16 (Jeremić R. — Tadić J., Prilozi)

11) 11. VIII 1380. primljen je za hirurga uz platu od 50 zlatnih dukata godišnje. Historijski arhiv u Dubrovniku (HAD), *Reformationes* 24 (1378—1381), fol. 110'. U dokumentu od 17. XI 1390. pominje se kao mogući kandidat za opštinskog ljekara. HAD, *Reformationes* 29 (1390—1392), fol. 5'

12) HAD, *Testamenta Notariae* 8, fol. 22', 8. VIII 1392.

13) HAD, *Diversa Cancellariae* XXXI, fol. 107', 15. VIII 1394; Krekić B, *Trois fragments concernant les relations entre Dubrovnik (Raguse) et l'Italie au XIVe siècle*, Godišnjak Filozofskog fakulteta IX, Novi Sad 1966, 35, dodatak br. 9 (Krekić B., *Trois fragments*)

14) HAD, *Reformationes* 30 (1395—1397), fol. 105', 27. III 1395.

15) HAD, *Reformationes* 30, fol. 106 i 106', 2. IV 1395.

ko Drijeva.¹⁶⁾ Kroz nešto više od mjesec dana, 12. V, on je već ponovo u Dubrovniku gdje mu se isplaćuje vanredan iznos od 40 dukata.¹⁷⁾ Izgleda da je bio oženjen iz Dubrovnika, a posljednji trag o njemu je upravo oporuka njegove žene Pervule iz 1432.¹⁸⁾

Mada se pouzdano zna da su i berberi vršili medicinske usluge, naravno manjih razmjera, jedini koji se poimenično pominje jeste »Magister Paulus barberius« »de Barulo« (»de Barleta«). U dubrovačkoj službi nalazi se od maja 1383. kao opštinski berberin, odnosno kao viđar rana.¹⁹⁾ Čini se da je u gradu uživao veliki ugled.²⁰⁾ Ujesen 1390. krenuo je na put za Bosnu gdje je trebalo da liječi oboljele dubrovačke poslanike.²¹⁾ Neko vrijeme radio je i u Kotoru.²²⁾ Posljednji put je izabran u dubrovačku službu 28. VI 1397, sa godišnjom platom od 30 perpera.²³⁾

Fizik Albertinus de Chamurata »de Padua«,²⁴⁾ ili »de Venetiis«²⁵⁾ u Dubrovniku se javlja prvi put kao svjedok početkom 1385. godine.²⁶⁾ Više godina radio je u dubrovačkoj službi, uz to je i liječio i »susednu vlastelu i vladare«.²⁷⁾ Chamurata je, izgleda, često boravio u Veneciji, gdje mu dubrovačka vlada šalje opomenu da je dužan da radi po Dubrovniku.²⁸⁾ Sredinom 1392. godine boravi na dvoru vojvode Vlatka Vukovića, liječi ga i za to prima posebnu naknadu.²⁹⁾ Da je i 1394. godine još uvijek boravio u Dubrovniku svjedoči podatak da je i on jedan od prisutnih na misi za pokoj

¹⁶⁾ HAD, *Reformationes* 30, fol. 74', 3. IV 1395.

¹⁷⁾ HAD, *Reformationes* 30, fol. 76.

¹⁸⁾ HAD, *Testamenta Notariae* 11, fol. 90' i 91, 29. XI 1432.

¹⁹⁾ Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 128; Kovijanić R. — Stjepčević I., *Kulturni život staroga Kotora (XIV—XVIII vijek)*, knjiga II, Cetinje 1957, 21 (Kovijanić R. — Stjepčević I., *Kulturni život*)

²⁰⁾ Katić R., *Hirurzi Crnogorskog primorja u vremenu od 1326. do 1754. godine*, Istorijski zapisi XVII/2, Titograd 1960, 293—294

²¹⁾ Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 128; Kovijanić R. — Stjepčević I., *Kulturni život*, 21

²²⁾ U avgustu 1396. bio je »potpuno podmiren od Kotorske opštine«. Kovijanić R. — Stjepčević I., *isto*, 21

²³⁾ Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 128.

²⁴⁾ *Isti, isto*, 17—18

²⁵⁾ HAD, *Reformationes* 29, fol. 5', 17. XI 1390; njegov sin Petar navodi se u dokumentima kao »physicus de Venetiis«. Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 24

²⁶⁾ 7. II 1385. Jeremić R. — Tadić J., *isto*, 17—18

²⁷⁾ *Isti, isto*, 17—18

²⁸⁾ HAD, *Reformationes* 29, fol. 5', 17. XI 1390. Sredinom februara 1392. naređeno mu je da se prvom barkom vrati iz Venecije u Dubrovnik. Ukoliko to ne učini, kazniće ga i izabrat drugog ljekara. HAD, *Reformationes* 29, fol. 33, 15. II 1392.

²⁹⁾ HAD, *Reformationes* 29, fol. 151, 31. V 1392. Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 17—18

duše Filipa Bastarija.³⁰⁾ Moguće je da je upravo on išao do vojvode Sandalja Hranića u Sutorinu u martu 1408.³²⁾

U Dubrovniku se zna i za njegovog sina Petra, takođe fizika, koji je 1407. godine obavljao liječničku praksu u narodu.³¹⁾

Fizik Bartholus de Squarcialupi (Scorzalupis) »de Plombino« nalazi se u dubrovačkoj službi vjerovatno od juna 1409. godine.³³⁾ Jedan je od onih ljekara sa kojima je vlada muku mučila u vezi s odlascima van grada. Prvi poziv iz Bosne stigao je krajem maja 1412. godine, kada je trebalo liječiti mjesec dana bosansku kraljicu na njen trošak.³⁴⁾ U februaru 1413. knez Vukašin i vojvoda Vukmir Zlatonosović mole za jednog ljekara, Bartola ili Jakova. Ovaj poziv Bartol će odbiti.³⁵⁾ Početkom aprila 1423. odaziva se na poziv bosanskog kralja Tvrtka II Tvrtkovića i odlazi u Bosnu na dva mjeseca.³⁶⁾ Početkom 1424. javlja se kao svjedok na oporuci fizika Jakoba de Salgerisa iz Padove.³⁷⁾ U oktobru iste godine odbija da ode do vojvode Sandalja Hranića i vojvode Vukmira Zlatonosovića. U neprilici, dubrovačka vlada pokušava da nađe drugog čovjeka,³⁸⁾ ali se već sutradan odlučuje da prisili Bartola da krene sa pratnjom na put.³⁹⁾ Kod vojvode Vukmira Zlatonosovića ovaj Italijan boravio je nekoliko mjeseci, a zatim tražio u Dubrovniku naknadu nekih troškova.⁴⁰⁾ Uskoro će liječničku pomoć zatražiti ponovo kralj Tvrtko II Tvrtković, na šta vlada zaključuje da treba ubijediti Bartola da, ukoliko želi, ode do kralja koji mu nudi platu za boravak u Bosni.⁴¹⁾ Uprkos donošenju formalne odluke,⁴²⁾ nije moguće utvrditi je li do njegovog odlaska na kraljev dvor zaista došlo. U maju iste godine Bartol vjerovatno liječi vojvodu Sandalja Hranića. Ovaj put sa njim kreću tri plemića i jedan ber-

³⁰⁾ HAD, *Diversa Cancellariae* XXXI, fol. 107', 15. VIII 1394. Krekić B, *Trois fragments*, 35, dodatak br. 9

³¹⁾ Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 24

³²⁾ HAD, *Reformationes* 33, fol. 232', 17. III 1408. Jeremić R. — Tadić J, *isao*, 24

³³⁾ Jeremić R. — Tadić J., *isto*, 24

³⁴⁾ *Isti, isto*, 25

³⁵⁾ Fermendžin E., *Acta Bosnae*, 96; Jeremić R. Tadić J., *isto*, 25

³⁶⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 3 (1420—1426), fol. 149, 9. IV 1423.

³⁷⁾ HAD, *Testamenta Notariae* 11, fol. 95', 3. I 1424.

³⁸⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 3, fol. 226' i 227, 25. X 1424; Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 25

³⁹⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 3, fol. 227, 26. X 1424; Jeremić R. — Tadić J., *isto*, 25

⁴⁰⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 3, fol. 231

⁴¹⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 3, fol. 242, 19. III 1425.

⁴²⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 3, fol. 142', 22. III 1425; Živković P., *Tvrtko II Tvrtković — Bosna u prvoj polovini XV vijeka*, Sarajevo 1981, 112 (Živković P., Tvrtko II)

berin.⁴³⁾ Moguće je da je do vojvode išao i krajem septembra 1433. godine.⁴⁴⁾

Od svih ljekara u Dubrovniku je najviše vremena u službi proveo fizik Thoma iz Ankone, sin poznatog ljekara Johannes de Aldoradisa. Od 1409. prisutan je i u raznim diplomatskim poslovima grada, prilikom davanja uputstava poslanicima,⁴⁵⁾ dočeka izaslanika okolne gospode,⁴⁶⁾ pa i kao svjedok na testamentima.⁴⁷⁾ Toma nikada nije odbijao naloge vlade. U Bosni, koliko se zna, boravi dva puta, i to u julu 1443. godine kod hercega Stefana Vukčića Kosače⁴⁸⁾ i u aprilu 1452. na dvoru Vladislava Hercegovića.⁴⁹⁾ Kada je stigao poziv od Hercegovića bio je već u dubokoj starosti, ali je ipak pred dubrovačkom vladom izjavio: »Paratus sum usque ad mortem parere mei mandatis«. Zbog toga Veliko vijeće, u želji da mu se oduži za duge godine poštenog službovanja, određuje sumu za Tomino izdržavanje, a on treba da radi koliko može.⁵⁰⁾ Umro je u proljeće 1455.⁵¹⁾

Jacobus de Gondovaldis (Godoaldis) de Feraria prvi put pomenut je u jednom aktu iz februara 1417.⁵²⁾ I on je jedan od svjedoka na testamentu ljekara Jakova de Salgerisa iz Padove.⁵³⁾ Krajem septembra 1433. vojvoda Sandalj Hranić u molbi Dubrovčanima izričito traži da mu se pošalje fizik Jakov na nekoliko dana.⁵⁴⁾ Jakov Hranića, izgleda, nije potpuno izliječio, ali je bolest jenjala.⁵⁵⁾ Krajem septembra još uvijek boravi na vojvodinom dvoru i Dubrovnik mu daje u zadatak da u njegovo ime pozdravi vojvodu Isaka.⁵⁶⁾ Početkom 1437. sastavio je oporuku⁵⁷⁾ i to je i posljednji

⁴³⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 3, fol. 248, 248' i 249, 6. V 1425.

⁴⁴⁾ Živković P., *Tvrtko II*, 167

⁴⁵⁾ HAD, *Diversa Notariae* 33 (1448—1449), fol. 44, 2. X 1448.

⁴⁶⁾ HAD, *Diversa Notariae* 18, fol. 127, 6. XI 1433; *Diversa Notariae* 19 (1434—1435), fol. 142, 15. XI 1434.

⁴⁷⁾ HAD, *Testamenta Notariae* 11, fol. 95', 3. I 1924.

⁴⁸⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 8 (1441—1443), fol. 224, 2. VII 1443.

⁴⁹⁾ Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 26

⁵⁰⁾ *Isti, isto*, 26, nap. 10

⁵¹⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 14 (1454—1456), fol. 241, 22. II 1455. Toma je u to vrijeme na smrti. Jeremić R. — Tadić J., *isto*, 27

⁵²⁾ *Isti, isto* 28—29

⁵³⁾ HAD, *Testamenta Notariae* 11, fol. 95', 3. I 1424.

⁵⁴⁾ Jeremić R. — Tadić J., *isto*, 28—29

⁵⁵⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 5 (1431—1435), fol. 162, 26. IX 1433; Truhelka C., *Konavòski rat (1430—1433)*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, godina XXIX, Sarajevo 1918, 209 (Truhelka C., *Konavòski rat*)

⁵⁶⁾ Truhelka C., *isto*, 209; Šabanović H., *Bosanski pašaluk*, Sarajevo 1959, 28

⁵⁷⁾ HAD, *Testamenta Notariae* 12, fol. 170, 11. II 1437.

trag o njemu. Nekoliko godina kasnije u Bohorini se pominje njegov sin Jeronim M. Jacobi de Feraria zbog spora sa Frankom Citulom. Dubrovačka vlada tada određuje suce koji će ispitati čitav slučaj.⁵⁸⁾ Dalji podaci o Jeronimu, kao ni o toku spora, nisu poznati.

Johannes Raynaldi de Titulo⁵⁹⁾ de Padua, hirurg, u Dubrovniku je od 1423. godine.⁶⁰⁾ U Bosni je bio jednom, u maju 1425, kada je poslan vojvodi Sandalju Hraniću u Samobor na Drini u pratnji jednog dubrovačkog poslanika.⁶¹⁾ Umro je u Dubrovniku u vremenu između 1434. i 1436. godine.⁶²⁾

Zanimljiva je ličnost Jevrejina Elije Sabatija. Bio je rodom iz Ferma u Ankonitanskoj marki. Nazivali su ga doktorom umjetnosti i medicine, što znači da je bio obrazovan u filozofiji i prirodnim naukama.⁶³⁾ U Dubrovniku se prvi put pominje u maju 1427. godine u vezi sa vinom koje je dovezao svojim brodom. Izgleda da se u Dubrovniku nije bavio medicinom,⁶⁴⁾ nego je u vremenu od 1427. do 1430. obavljao razne poslove, pretežno političke prirode.⁶⁵⁾ Može se pretpostaviti da je u jednom trenutku bio nagovoren da pruži zdravstvene usluge vojvodi Radoslavu Pavloviću, jer je u septembru 1427. dobio neki poklon od Malog vijeća zbog svog pristanka na odlazak u Bosnu.⁶⁶⁾ Sredinom 1430. dubrovačka vlada se raspituje o njegovom sporazumu sa Pavlovićem,⁶⁷⁾ vjerovatno baš onom o liječenju, kojom prilikom se za Sabatija kaže da je »nekad ovamo (u Dubrovnik — V. B.) dolazio i išao Radosavu.⁶⁸⁾ Nesigurni su navodi o njegovom boravku na Pavlovićevom dvoru i u Bosni uopšte.⁶⁹⁾

⁵⁸⁾ Dinić M., *Prilozi za istoriju srednjeg veka*, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, Beograd 1933, 67—68, 31 XII 1444.

⁵⁹⁾ Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 30

⁶⁰⁾ Isti, isto, 30

⁶¹⁾ Isti, isto, 30

⁶²⁾ HAD, *Testamenta Notariae* 12, fol. 128 i 128'. Testament je napravljen 23. XII 1434, a otvoren 7. IV 1436.

⁶³⁾ Tadić J., *Jevreji u Dubrovniku do polovine XVII stoljeća*, Sarajevo 1937, 245 (Tadić J., *Jevreji*)

⁶⁴⁾ Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 30

⁶⁵⁾ Tadić J., *Jevreji*, 245—246

⁶⁶⁾ Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 30

⁶⁷⁾ Tadić J., *Jevreji*, 246

⁶⁸⁾ Isti, isto, 246

⁶⁹⁾ Korać navodi da je Sabati lični ljekar vojvode Radoslava Pavlovića, kao i da je 1431. godine bio zaboravljen u ratu između Pavlovića i Dubrovnika. Pavlović je, navodno, angažovao Braila Tezalovića da ode u Dubrovnik, nakon čega je Sabati oslobođen iz zarobljeništva. Autor se poziva na tekst A. Solovjeva »Trgovina bosanskim robljem«, strana 152, o čemu, međutim, u navedenom tekstu nema pomena. Korać V., *Trebinje, Trebinje* 1966, 147

Christophorus de Bonasiis »de Padua«, fizik, otpočeo je sa vršenjem liječničke prakse u Dubrovniku sredinom 1436. Sedam godina kasnije, 1443, kada su ljekara zatražile Teodora i Jelena Hranić, ponuđeno im je da ode de Bonasiis, ukoliko prihvati.⁷⁰⁾ U martu sljedeće godine napisao je oporuku.⁷¹⁾

O hirurgu Bartolomeju, koji je u dubrovačkoj službi radio od aprila 1455. ne zna se čak ni odakle je. Sredinom januara 1456.⁷²⁾ otišao je do kralja Tomaša na dva mjeseca.⁷³⁾ Boravak u Bosni više puta mu je produžavan,⁷⁴⁾ da bi mu se konačno sasvim zametnuo trag uprkos energičnim nastojanjima vlade da ga vrati natrag.⁷⁵⁾

Gotovo telegrafska vijest o fiziku Johannesu Franciscusu »de Tarvisio« stiže u vezi sa njegovim boravkom kod hercega Stefana Vukčića Kosače u trajanju od mjesec dana. Tada je liječio ili samog hercega ili nekoga iz njegove porodice.⁷⁶⁾

Tadeus Ardonys »de Florentia«, fizik, bio je petnaestak dana na hercegovom dvoru liječeći njegovog sina Vladimira u maju 1460.⁷⁷⁾

⁷⁰⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 8 (1441—1443), fol. 223, 28. VI 1443; Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 31

⁷¹⁾ HAD, *Testamenta Notariae* 13, fol. 176'—178', 28. III 1444; Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 31

⁷²⁾ Ćorović V., *Historija Bosne*, Posebna izdanja SKA 53, Beograd 1940, 520; Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 35—36

⁷³⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 14 (1454—1456), fol. 248, 17. I 1456.

⁷⁴⁾ HAD, *Acta Consilii Rogatorum* 14, fol. 273', 13. III 1456; fol. 288', 20. IV 1456; fol. 291, 24. IV 1456; fol. 292', 24. IV 1456; Jeremić R. — Tadić J., *Prilozi*, 35—36

⁷⁵⁾ Jeremić R. — Tadić J., *isto*, 36

⁷⁶⁾ *Isti*, *isto*, 37

⁷⁷⁾ *Isti*, *isto*, 37; Ćirković S., *Herceg Stefan Vukčić i njegovo doba*, Posebna izdanja SANU 84, Beograd 1964, 243

SUMMARY

*ITALIANS — THE DUBROVNIK PHYSICIANS
IN MEDIEVAL BOSNIA*

Bosnian rulers and feudal lords were cured at their request by physicians in the permanent service of the Republic of Dubrovnik. They were both local people and foreigners, mostly Italians. The records of the Historical Archive in Dubrovnik show that in the period from 1323 to 1460 there were 13 Italians — the Dubrovnik physicians — at the Bosnian feudal courts, eight of whom were physicians, three were surgeons, one barber, and one was attributed generally as a »medicus«. Their visits were financed by the Dubrovnik government or by the sick feudal lord himself. Quite often a special fee was given to them after the treatment.